

Zdzisław Andrzej Derwiński (2 września 1956 – 2 października 2021)

Urodził się w Bogatyni (woj. dolnośląskie) jako syn Wiesława i Melanii z domu Trzasko. Ojciec, technik laboratoryjny, pochodził z Wileńszczyzny, a matka, pielęgniarka, związana była z Podlasiem. W 1975 r. ukończył Liceum Ogólnokształcące im. Mikołaja Kopernika w Lubinie oraz rozpoczął studia historyczne na Uniwersytecie Wrocławskim. Pracę magisterską pt. „«Biuletyn Informacyjny» i «Rzeczpospolita Polska» wobec idei walki zbrojnej z okupantem (1940–1944)” napisał pod kierunkiem prof. Wojciecha Wrzesińskiego. W 1979 r. rozpoczął pracę nauczyciela historii w Zbiorczej Szkole Gminnej w Gatnem (pow. augustowski); dodatkowo prowadził tam lekcje wychowania fizycznego oraz opiekował się drużyną harcerską. Od 1981 r. współpracował z suwalskim czasopismem „Krajobrazy” i publikował na jego łamach artykuły popularnonaukowe z zakresu historii regionalnej.

W styczniu 1981 r. rozpoczął studia doktorskie w Pracowni II Wojny Światowej Instytutu Historii Polskiej Akademii Nauk w Warszawie pod kierunkiem prof. Czesława Madajczyka. Podjął temat polityki rządu polskiego na uchodźstwie. Dwukrotnie prowadził badania archiwalne w Instytucie Polskim im. gen. Władysława Sikorskiego w Londynie, uzupełniając je wywiadami z żyjącymi jeszcze wówczas świadkami wydarzeń. W 1982 r. objął stanowisko asystenta w Zakładzie Historii Najnowszej Instytutu Historii Uniwersytetu Wrocławskiego, gdzie w latach 1982–1987 prowadził zajęcia z zakresu najnowszej historii powszechnej, historii Polski oraz historii polskiej myśli politycznej XX w.

W 1985 r. otrzymał stypendium Fundacji z Brzezia Lanckorońskich na badania naukowe w Londynie.

W kwietniu 1987 r. obronił w Instytucie Historii Uniwersytetu Wrocławskiego pracę doktorską pt. „Polityka zagraniczna rządu Rzeczypospolitej Polskiej na obczyźnie pod kierownictwem Stanisława Mikołajczyka (14 lipca 1943 – 28 listopada 1944)” (opublikowana w 2012 r. jako monografia *W okowach Wielkiej Trójki: polityka zagraniczna rządu Rzeczypospolitej Polskiej na*

obczyźnie pod kierownictwem Stanisława Mikołajczyka (14 lipiec 1943 – 28 listopada 1944)).

W 1987 r. wyemigrował do Australii. Osiedlił się w Melbourne, a w 1990 r. dołączyła do niego rodzina: żona i syn. Pracował m.in. w Polskim Biurze Opieki przy Federacji Polskich Organizacji w Wiktorii oraz jako wolontariusz w Domu Polskiego Weterana w Melbourne. Zaangażował się w działalność wielu organizacji emigracyjnych, m.in. Biura Opieki i Informacji w Melbourne. Prowadził comiesięczne programy radiowe Sekcji Polskiej Radia 3ZZZ.

Regularnie uczestniczył w zjazdach Rady Naczelnej Polonii Australijskiej (dalej: RNPA), wielokrotnie pełnił funkcję przewodniczącego zjazdów. Został też stałym konsultantem RNPA.

Na przełomie lat 80. i 90. wszedł w skład Komitetu Redakcyjnego *Kroniki Federacji Polskich Organizacji w Wiktorii 1962–1992*. Na podstawie nielicznych materiałów archiwalnych, badań kwerendalnych i wywiadów zredagował monografię, którą opublikowano w 1993 r.

Był inicjatorem i założycielem utworzonego 20 października 1991 r. Muzeum i Archiwum Polonii w Australii (dalej: MAPA), które zostało zarejestrowane i włączone do organizacji działających w stanie Wiktorii. Organizacja mieściła się w Domu Polskim „Millenium” w Footscray oraz w Domu Polskim w Ardeer.

Jej działalność została zainicjowana przygotowaną wspólnie ze Stowarzyszeniem Polaków w Kingsville wystawą „Prasa Polonijna w Australii” (prezentowaną w Domu Polskim „Millenium”). Wystawy historyczne stały się stałym elementem działalności MAPA; prezentowano je m.in. podczas Festiwalu Polskiego na Federation Square, Dożynek w Adelajdzie, Festiwalu POLArt w Melbourne. Były to m.in.: wystawa o Pawle Edmundzie Strzeleckim w 200. rocznicę urodzin (Morwell, Melbourne, Jindabyne, Perth i Canbera), o Powstaniu Warszawskim, o skrzypku Stanisławie de Tarczyńskim i jego córce Halinie, śpiewaczce operowej (Festiwal PolArt w Melbourne). We współpracy z Instytutem Pamięci Narodowej powstały wystawy: „Ojcowie Niepodległości”, „Wrzesień 1939” oraz „1939–1944. Dwie tragedie Polski” (z dwóch połączonych wystaw: „Wrzesień 1939” i „Powstanie Warszawskie”); natomiast z Archiwum Głównym Akt Dawnych wystawa poświęcona 150. rocznicy powstania styczniowego.

Dzięki zaangażowaniu Z.A. Derwińskiego do zbiorów MAPA pozyskano ok. 70 mb. dokumentów. Część zbiorów została zdigitalizowana, m.in. wszystkie protokoły walnych zebrań oraz zachowane biuletyny Rady Naczelnej Polonii Australijskiej z lat 1950–2020. Pod jego kierownictwem MAPA stało się miejscem

znanym w Australii. W 1992 r. organizacja weszła w skład RNPA. W 1992 r. MAPA jako jedyna organizacja polonijna z Australii została członkiem Stałej Konferencji Muzeów, Archiwów i Bibliotek Polskich na Zachodzie.

W ramach współpracy z Naczelną Dyrekcją Archiwów Państwowych prace związane z porządkowaniem i ewidencjonowaniem dokumentacji archiwalnej dwukrotnie prowadziła w MAPA kustosz Barbara Grzybek z Archiwum Państwowego we Wrocławiu Oddział w Bolesławcu.

Z inicjatywy Z.A. Derwińskiego (jako współredaktora oraz autora licznych artykułów) od 1996 do 2015 r. ukazało się 6 tomów „Roczników Muzeum i Archiwum Polonii Australijskiej”.

W latach 1998–2002 dr Derwiński objął funkcję redaktora naczelnego „Tygodnika Polskiego” wydawanego przez Stowarzyszenie im. T. Kościuszki w Melbourne. W czasie jego kadencji czasopismo zwiększyło objętość i poszerzyło zakres dystrybucji na całą Australię. Od marca 1999 r. redakcja została przeniesiona do Domu Polskiego „Millenium” w Footscray.

Na emigracji w Australii publikował także w polskich czasopismach, m.in. w „Przeglądzie Augustowskim” (wspomnienia mieszkających w Melbourne emigrantów z Podlasia); część swojej spuścizny dotyczącej regionu przekazał Muzeum Ziemi Augustowskiej.

W 1981 r. zawarł związek małżeński z Krystyną Niedźwiedzka. Z tego związku urodził się syn Krzysztof (obecnie dyrektor muzyczny Melbourne Georgian Choir i nauczyciel Gisborne Montessori School).

W 2018 r. został odznaczony Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski za wybitne zasługi w działalności polonijnej oraz popularyzowanie polskiej historii; w 2019 r. otrzymał Medal RNPA.

Zmarł 3 października 2021 r. w Melbourne. Pochowany został na Cmentarzu Botanicznym Springvale na południo-wschodnich przedmieściach Melbourne.

Bibliografia

- Batura W., *Pożegnanie Zdzisława Andrzeja Derwińskiego*, „Dziennik Powiatowy. Portal Augustowski”, 13.10.2021, <https://www.dziennikpowiatowy.pl/wiadomosci/8574,pozegnanie-zdzislawa-andrzeja-derwinskiego> [dostęp: 14.10.2021].
- Tarnawska J., *Wasze historie – wywiad z dr. Zdzisławem Derwińskim*, Portal Polonii. Portal Polonii w Wiktorii, 18.09.2021, <https://portalpolonii.com.au/?p=5001> [dostęp: 14.10.2021].

Turski G., *In memoriam: dr Zdzisław Andrzej Derwiński*, „Express. The Australian-Polish Magazine”,
<https://polishexpress.com.au/in-memoriam-dr-zdzislaw-andrzej-derwinski/> [dostęp: 14.10.2021].

Julia Dziwoki

Uniwersytet Humanistyczno-Przyrodniczy im. Jana Długosza w Częstochowie /
Jan Długosz University in Czestochowa (Poland)
j.dziwoki@ujd.edu.pl, ORCID 0000-0002-3558-5251

